

Håkon Evju, *Ancient Constitutions and Modern Monarchy – Historical Writing and Enlightened Reform in Denmark-Norway, c. 1730–1814* (Oslo: University of Oslo, 2014). 350 pp.

En velkendt parole lyder: historien skrives af sejrherrene. Gennem tiden er Historien og historieskrivning da også igen og igen blevet gjort til genstand for politiske og ideologiske magtkampe og opgør. Retten til at definere fortiden har altid været en vigtig forudsætning for retten til at forme fremtiden. Fra historiske taler og omvæltning af monomenter til nye skolebøger har magthavere, erobrere, revolutionære osv. altid forsøgt at monopolisere historien. Det er netop dette fænomen, den norske historiker Håkon Evju har taget udgangspunkt i, sin afhandling om forskellige former for politisk brug af historien i Danmark-Norge, eller rettere Danmark og Norge, i Oplysningstiden.

I sin afhandling har Evju især beskæftiget sig med, hvordan disse historiske fortællinger blev brugt politisk, særligt i debatterne om de store landboreformer, men også hvordan fortællingerne selv blev forhandlet. I sidste halvdel af det 18. århundrede, da både den dansk-norske enevælde og europæiske oplysning befandt sig på et foreløbigt højdepunkt, blev historieskrivning sat på den politiske dagsorden. På foranledning fra enevælden selv konciperede den daværende historieskrivning

fortællingen om en oprindelig nordisk folkefrihed. Med inspiration fra den samtidige naturretstænkning skulle denne idé om folkefrihed tjene som et eksempel på en historisk version af et folkeligt og anti-aristokratisk monarki, hvorved adelsvælden kunne fremstilles som illegitim usurpation, samtidig med at enevælden blev legitimeret som ubegrænset og folkeligt funderet. Det er en udtalt ambition hos Evju at vise, at disse fortællinger var en vigtig komponent i politiske debatter og legitimeringsstrategier. I landboreformdebatterne blev forestillingen om en oprindelig folkefrihed for eksempel brugt til at fremme idéer om ligelig jordfordeling, mindre jordbrug og selveje. Dermed ikke sagt at man skal overdeterminere fortællingernes indflydelse, men ligesom oplysningstanker, økonomiske strømninger og naturretsforestillinger, havde historiske forestillinger og fortællinger mange formål og indflydelsessfærer i samtiden.

Grundet forskellige gudsejertraditioner og økonomier generelt argumenterer Evju for at behandle Danmark og Norge hver for sig, for på den måde at fremhæve de to landes forskellige udviklingsmønstre. Målet for Evju er at vise, hvordan den fælles arv i form af forestillingen om en fælles fri nordisk fortid har klareret sig i de to riger. Spørgsmålet, der rejser sig, er selvfølgelig hvordan historieskrivningen siden hen har behandlet – eller endda overtaget – det 18. århundredes politiske historieskriv-

ning. Her ser Evju et stort potentiale for en kritisk diskussion med, hvad han opfatter som en overraskende sejlvet tradition i det 19. og 20. århundredes historieskrivning for at se den tidligere historieproduktion som en begyndende nationalisme snarere end et politisk redskab. Dette har ikke alene resulteret i en afpolitisering af historiebrugen, men også en til tider lidt for hurtig accept af den tidligere historieskrivnings fortolkningsparadigmer.

Det empiriske grundlag for Evjus afhandling er hovedsageligt trykte kilder i form af historieskrivning, økonomiske debatter, anmeldelser, osv. Den empiriske analyse behandler på sin vis to hoveddiskurser i perioden, nemlig henholdsvis historieskrivningen selv og brugen af den i de politiske debatter om landbo-reformerne. Der er med andre ord tale om et studie af hvordan historikernes ideer fik udbredelse i den offentlige sfære. På denne måde skaber Evju en forbindelse mellem den politiske historieskrivning og opkomsten af både den offentlige sfære og forestillingen om det nationale fællesskab.

Historiografisk henter Evju stor inspiration fra den engelske *Ancient constitution* tradition, der især har beskrevet forsøg i Stuarttidens England på at bruge og artikulere tradition i politisk argumentation eller sagt på en anden måde, at gøre fortiden normgivende. Metodisk tager Evju især udgangspunkt i den såkaldte Cambridgeskole og særligt historikeren J.G.A. Pococks forståelse af politiske sprog eller vokabularer, der med dennes vægt på kontinuitet og diakrone analyser giver Evju et grundlag for at kunne optrække brede linjer og diskussioner på baggrund af nære analyser. Hvor godt dette historiografiske og metodiske udgangspunkt bliver knyttet sammen med analyserne kan diskuteres, men med Evjus interesse for at undersøge debatter, diskurser, sprogbrug og forestillingsverdener er det helt sikkert et oplagt og fornuftigt udgangspunkt. Gennem hele 8 kapitler samt indledning og konklusion, kommer Evju langt omkring i sin afhandling. I

afhandlingens første to dele beskæftiger Evju sig primært med historieskrivningens historie, hvor han i afhandlingens tredje og sidste del bevæger sig mere over i landbrugsdebatter i sidste halvdel af det 18. århundrede.

I analysens første del (kapitel 1 og 2) udfolder Evju afhandlingens historiografiske og teoretiske grundlag og optegner desuden 'historiepolitikken' i Danmark-Norge før 1730. Historieskrivning og *Ancient constitutionalism* som argument er ofte blevet afvist, fordi 'folk ikke egentlig troede på det', men som Evju observerer, anså samtidens aktører det alligevel som værd at fremsætte i den offentlige politiske debat. Politisk brug af historien var ikke blot et spørgsmål om at skrive et forsvar for enevælden, men var også en del af en debat om fortidens relevans for nutiden, om samtidens forestillingsverden og om det vordende handelssamfund. I den tidligmoderne periode efter Danmark og Norges forening kæmpede kongemagten med at konsolidere sin magtbasis blandt landets herremænd, med pest, landbrugs kriser og krige og ikke mindst med den øgede rivalisering med Sverige efter Vasadynastiets tronbestigelse. Som Evju viser, var historieskrivningens formål i denne periode især at fremhæve Danmark-Norges mytologiske oprindelse for på den måde at konstituere rigerne som politiske entiteter. I denne nordiske mytologiske fortid blev danskere og nordmænd ofte fremstillet som brave krigere, der opofrede sig for deres konge. Dette var en fleksibel historisk forestilling, der tjente til at udvide og fuldkomme den siddende kongemagts historiske grundlag.

Videre i analysens anden del (kapitel 3, 4 og 5) behandles den dansk-norske historieskrivning i årene fra 1730 til 1814. Som Evju viser, skete der i denne periode en bevægelse i historieskrivningen. I begyndelsen handlede det således, for f.eks. Ludvig Holberg, især om kampen om at definere monarkiet som en legitim statsform i forsøget på at give et mod-svar til i første omgang Robert Molesworths

berømte og berygtede skildring af Danmark og senere Montesquieus sammenkobling af enevælde og despoti. Senere i 1750'erne skiftede fokuset i historieskrivningen imidlertid fra at have den gode fyrste som omdrejningspunkt til at omhandle god regeringskunst generelt, hvis formål var at stimulere borgerdyd og derved få borgerne til at bidrage til det fælles bedste. Pointen er, som Evju understreger, at disse forfattere kom frem til deres konklusioner om god regering osv. ved brug af historien. Som et eksempel på en slags modstrømning til fortællingen om den oprindelige folkefrihed, fremhæver Evju nordmanden Gerhard Schøning og Peter Frederik Suhm, der i 1760'erne og 70'erne stod for en langt mere kritisk holdning over for oldtiden – som noget mørkt og fjernt der ikke burde genoplives. Sideløbende med at landbruget kom på den samtidige dagsorden begyndte andre forfattere som Tyge Rothe og Peter Koefoed Ancher imidlertid at beskæftige lovhistorie samt feudalismens og adelens historie. Rothe f.eks. forsøgte at optegne et mildere blik på den fortidige redistribution af ejendom samtidig med at han forkastede vornedskabet som et fremmed fænomen i den danske historie.

Endeligt i analysens tredje og sidste del (kapitel 6, 7 og 8) bevæger Evju sig over i den politiske brug af den nordiske fortid i især landbrugsdebatterne. Hvor kapitel 6 giver en generel baggrund i forhold til den offentlige sfære samt politisk-økonomiske historie i Danmark-Norge i det 18. århundrede, behandler kapitel 7 og 8 specifikke debatter i henholdsvis Norge og Danmark. I Norge, der modsat Danmark havde meget få godser og en relativt stærk bondestand og svag adel, blev spørgsmålet om odelsrettens historie til en kontrovers om jordfordeling, moderne økonomi og bøndernes tilknytning til jorden. Tilsvarende i Danmark blev den nordiske fortid en del af debatten om den danske fæstebonde. Som Evju endnu engang understreger, er det er interessant ved de mange forfatters

brug af historien ikke hvorvidt udlægningerne var rigtige eller ej, men til hvilket formål de brugte historien. I modsætning til Norge blev historien i Danmark af mange f.eks. brugt som argument for forandring og reformer snarere end fastholdelse. Evju konkluderer afhandlingen med at understrege det 18. århundredes historieskrivnings grundlæggende politiske karakter. Portrættering af monarkiets fortid var således tæt knyttet til diskussionerne om dets fremtid. For nogle udmøntede dette sig til argumenter for en restauration af en tabt fortidig frihed for andre til argumenter for et brud med fortiden mod en ny samfundsorden.

Alt i alt er der tale om en særdeles velkrevet og vellykket afhandling. Evju er belæst og gennemfører sine analyser og diskussioner på et både højt og velafbalanceret niveau gennem hele afhandlingen. Skulle man savne noget, kunne det måske være en skarpere optegning af hvad der egentlig forstås ved oplysning og oplysningstiden. Både som periodeafgrænsning og begreb (f.eks. *enlightened reform* i overskriften) lader dette lidt til at være op til læseren selv at afgøre. Endvidere kunne Evju, efter min mening, sagtens have sluppet afsted med at gå mere i kødet på den etablerede forskningstradition. F.eks. når Evju at nævne de epistemologiske udfordringer i forhold til at spore idéer og 'ismers' indflydelse og oprindelse uden at gå i dybden med hvad der kunne have været en interessant forskningsdiskussion. Ligeledes savner man måske til sidst en lidt mere udfoldet diskussion og perspektivering i forhold til det 18. århundredes historieskrivnings betydning i de nordiske lande sidenhen. Intet af dette skal dog skygges for, at der er tale om et både grundigt, kompetent og læsværdigt arbejde.

Eva Krause Jørgensen